

De Grauwe Kiekendief: een sierlijke vertegenwoordiger van het open gebied

■ *De Grauwe Kiekendief kent een bewogen geschiedenis in Nederland. Begin deze eeuw was hij in sommige streken de talrijkste roofvogel, een halve eeuw later was dat al bijna niet meer voor te stellen. De huidige broedvogelpopulatie wordt goed gevolgd. Over de lotgevallen buiten de broedtijd zijn we op de hoogte dankzij het Bijzondere Soorten Project Niet-broedvogels.*

Broedvogelstatus

De bulk van de Europese populatie van *Circus pygargus* is op het Iberisch schiereiland en in Frankrijk te vinden. Benoorden ons land is hij een schaarse tot zeldzame broedvogel. In het noordelijk deel van Europa zijn relatief kleine populaties aanwezig in Duitsland, Denemarken en Zweden. Pas in het voormalige oostblok zijn de aantallen wat groter. Het valt echter te verwachten dat de grootschalige subsidies van de EU een einde zullen maken aan de relatief omvangrijke populaties in Polen en Wit-Rusland. Toen in 1989 het BSP Niet-broedvogels begon, leek het er sterk op dat de Grauwe Kiekendief als broedvogel uit het Nederlandse landschap zou verdwijnen. In dat jaar werden ook bijzonder weinig vogels aan SOVON doorgegeven. Als resultaat van de onnavolgbare landbouwpolitiek binnen de EU werden echter van de een op andere dag duizenden hectares goede landbouwgronden uit productie genomen. Deze *Set-aside* regeling was bedoeld om de overschotten in de graanpakhuizen weg te werken. Met name in de graanschuur van Nederland, het Groningse Oldambt, waren de effecten op vogels spectaculair. Ook roofvogels pikten hun graantje mee, vooral dankzij de explosieve toe-

name van veldmuizen. Gezien zijn voorkeur voor grootschalige open landschappen was het niet verwonderlijk dat de Grauwe Kiek juist in dit gebied een spectaculaire *comeback* als Nederlandse broedvogel maakte. In 1997 kwamen in Nederland in totaal 32 paar tot broeden, waarvan 21 in Groningen, 7 in het Friese deel van de Lauwersmeer en minimaal 4 in de Flevopolders.

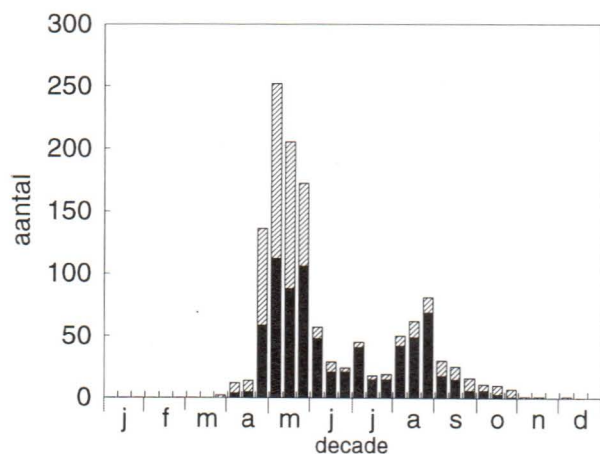
Jaarpatroon

Het merendeel van de doortrekkers wordt in het voorjaar waargenomen. De vogels komen dan uit de Afrikaanse winterkwartieren en hebben grote haast om de broedgebieden te bezetten. Te laat arriveren kan immers betekenen dat meer bijdehante soortgenoten de beste plekken hebben ingepikt. Dat de soort meestal in slechts geringe aantallen wordt gemeld, heeft te maken met de kleine aantallen

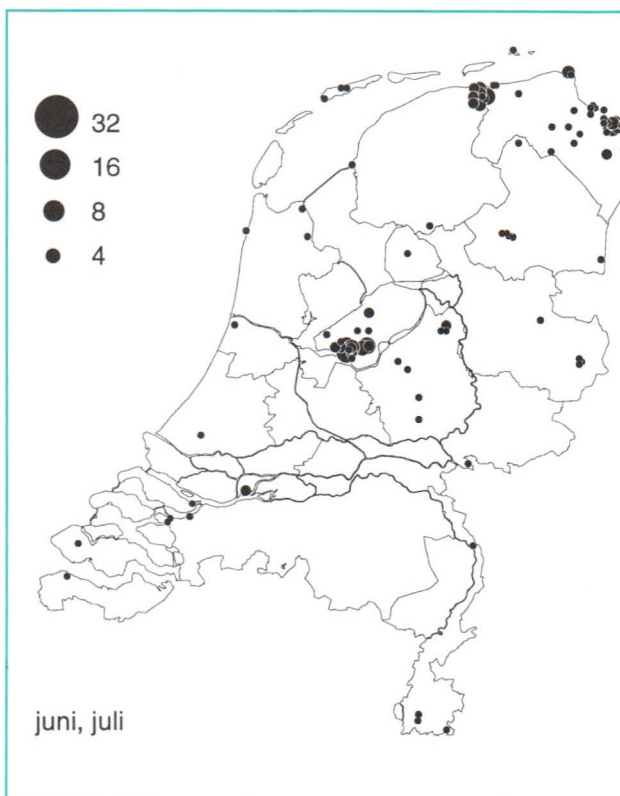
broedvogels in Nederland en landen ten noordoosten ervan. De wat grotere Pool-Baltische populatie zal vermoedelijk de kortste weg door Europa nemen en ons land zelden aandoen. Het herstel van onze eigen broedvogelpopulatie is mooi uit figuur 2 af te lezen. Het bestand zal voor 1997 verre van compleet zijn, maar de goede jaren 1992-94 zijn mooi in het materiaal terug te vinden. Opvallend is het zeer magere aantal dat voor 1991 is opgegeven. SOVON-tellers weten zich ongetwijfeld te herinneren dat de aanhoudende noordenwinden in dat jaar voor weinig spectaculaire aantallen doortrekkers zorgden. Een saai jaar derhalve. 1992 is de boeken ingegaan als een onovertroffen jaar voor soorten als Zwarte Ooievaar, Wespandief en Roodpootvalk. Allemaal soorten die door de krachtige oostenwinden verdrift waren.

De moeilijkheid bij Grauwe Kiekendieven is dat het niet altijd meevalt te bepalen of een vogel gewoon foerageert of op doortrek is.

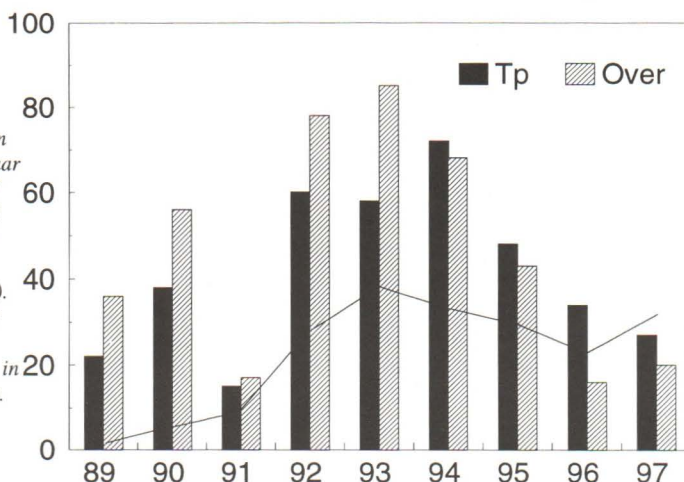
De eerste vogels worden begin april gezien. In NO-Groningen arriveren de eerste broedvogels (meestal mannetjes) tussen half en eind april. De maand mei is de ultieme maand om Grauwe Kiekendieven te zien. Als

Figuur 1. Seizoenspatroon van de Grauwe Kiekendief (exemplaren per maanddecade). Zwart = ter plaatse; grijs = overtrekkend.

Figuur 2.
Aantal
gemelde
Grauwe
Kiekendieven
in het voorjaar
van 1989-97
(bevat zowel
broedvogels
als niet-
broedvogels).
De lijn geeft
het aantal
broedvogels in 20
dat jaar aan.

doortrekker kunnen ze dan overal opduiken en mensen die het geluk hebben in de broedgebieden actief te zijn kunnen dan genieten van de onnavolgbare *skydance*. Grauwe Kiekendieven laten op dit punt trouwens zien dat ze echte zomergasten zijn: bij ons typisch Nederlandse weertype valt het niet mee om baltende Grauwe Kiekendieven waar te nemen, ze doen het voornamelijk bij aangenaam en lekker voorjaarsweer.

Na de maand mei ebt de trek spoedig weg, hoewel late trekkers tot in juni tot de mogelijkheden behoren. In juni en juli worden er veel vogels van de kleine broedpopulatie gemeld in het BSP niet-broedvogels. Dit is echter ook niet zo verwonderlijk gezien de grote actieradius (tot 15 km) van foeragerende broedvogels. Blijk-

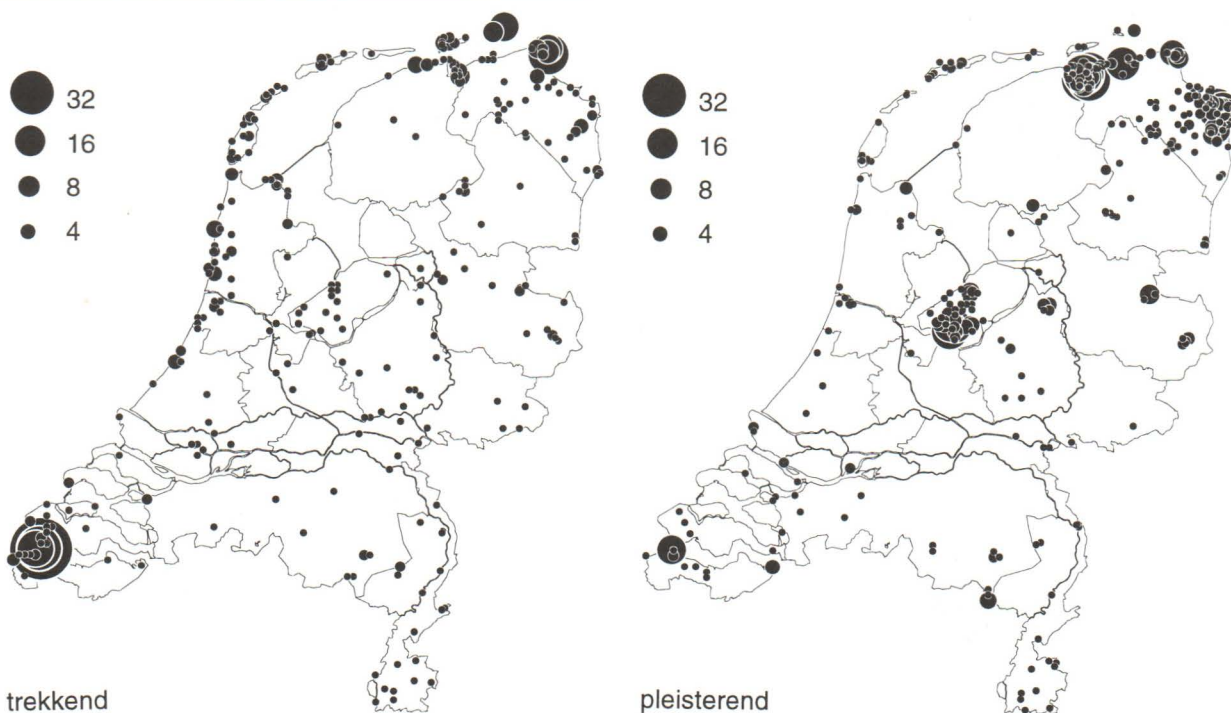
baar had ook niet iedereen in de gaten dat er een broedvogelproject voor dergelijke waarnemingen bestaat. De waarnemingen in het NO-deel van de Veluwe en de omgeving van het Fochteloërveen hebben misschien betrekking op incidenteel bezette broedplaatsen. Ook het stipje noord van het Bargerveen is intigerend: in het aangrenzende Duitse cultuurlandschap zou volgens de meest recente broedvogelatlas van Nedersaksen nog een kleine populatie voorkomen. Het is aannemelijk dat broedvogels uit deze populatie zich zo nu en dan in de Drentse veenkoloniën vestigen. Toch zijn ook in die maanden niet-broedvogels in ons land te vinden. Hoewel het grootste deel van de onvolwassen vogels in Afrika blijft overwinteren, worden in Groningen jaar-

lijks tweede kalenderjaar vogels waargenomen. Op één uitzondering na, ging het in alle gevallen om mannetjes.

De augustuspiek wordt voornamelijk bepaald door volwassen vogels die een paar weken na het uitvliegen naar het zuiden vertrekken. De roodbruine jongen blijven meestal wat langer in de omgeving van de nestplaats hangen en kunnen in grootschalige landbouwgebieden profiteren van het voedselaanbod op stoppelvelden; deze zijn na de oogst voor verschillende vogelsoorten van grote betekenis. Eind september is de soort ook in de broedgebieden vrijwel verdwenen. Het staartje wordt bepaald door late trekkers met grote haast. Winterwaarnemingen komen sporadisch voor. Waarnemers moeten in deze gevallen echter alert zijn op verwarring met Blauwe Kiekendieven, waarvan de vrouwtjes op het eerste gezicht kunnen lijken op die van de Grauwe Kiekendief.

Kansrijk zorgenkindje?

Het lot van de Grauwe Kiekendief is nauw verbonden met dat van vele andere soorten van het cultuurlandschap. Op een moment dat investeringen in de Ecologische Hoofdstructuur vruchten beginnen af te werpen voor een aantal kwetsbare soorten van de Rode lijst, heeft een toenemend aantal karakteristieke soorten van het agrarisch cultuurland het moeilijk. Voor Patrijs, Steenuil, Veldleeuwerik,

Figuur 3. Verspreiding van de Grauwe Kiekendief in 1989-97.

Lijst van contactpersonen Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels. De post voor de contactpersonen loopt via SOVON.

Noord-Holland-Noord Ko van Gent
 Friesland Dick Schut
 Groningen Ben Koks
 Drenthe Michel Klemann
 Twente Bé van Kuik
 Overijssel-West Nico Noordhof
 Flevoland Henny van den Heuvel
 Noord-Holland-Zuid Patrick Bergkamp
 Zuid-Holland-Noord Hans Westerlaken
 Utrecht André van Kleunen
 Veluwe Bernd de Bruijn
 Achterhoek Erik Ernens
 Grote Rivieren Peter Eekelder
 Zeeland Alex Wieland
 Brabant-West Henk Sierdsema
 Brabant-Oost Piet van den Hout
 Limburg-Noord Ran Schols
 Limburg-Zuid Ran Schols
 Zuid-Holland-Zuid Hans Mom

Gele Kwikstaart en andere soorten breken sombere tijden aan. Ook de Grauwe Kiekendief behoort tot de soorten waarvoor het roer 180 graden om zal moeten gaan. In het open cultuurland zullen de kansen ten aanzien van akkerrandbeheer, natuurbraaklegging en een andere kijk op agrarisch natuurbeheer ten volle benut moeten worden. De Grauwe Kiekendief heeft al een voortrekkersrol voor dit type natuur in Groningen.

Het localiseren van broedparen is een tijdrovende klus. Met name in de

Grauwe Kiekendief (Frank van der Meer).

Drents-Groningse veenkoloniën en in delen van Flevoland wordt gezocht naar vogelaars die gemotiveerd zijn een bijdrage te leveren aan het inventarisatie- en beschermingswerk in het open agrarische cultuurlandschap. Er kan contact opgenomen worden met Ben Koks (050 - 5207253/5412646/06-53790604, of schrijf een briefje naar SOVON). Ook mensen die over niet-gepubliceerde broedgevallen van Grauwe Kiekendieven beschikken, worden verzocht dit naar BK te sturen.

Voor actuele informatie wordt verwezen naar de *Takkeling*, 6(1): 66-78 (uitgave WRN) en het boek van Roger Clarke (*Montagu's Harrier, Arlequin press, Chelmsford* ISBN: 1 900159 35 X).

— Ben Koks & Erik van Winden

Veel Strandleeuweriken in najaar 1997

Verschillende malen hebben er geluiden geklonken over de afname van het aantal broedende Strandleeuweriken in de Scandinavische landen, met parallel daaraan een afname van het aantal wintergasten en doortrekkers in Nederland (zie o.a. SOVON-Nieuws 7(2): 12-13). Strandleeuweriken worden hier jaarlijks gezien (vooral in het Waddengebied), maar de aantallen blijven doorgaans beperkt tot enkele honderden vogels.

Opmerkelijk was dan ook dat de wadvogeltellers in het afgelopen najaar grote aantallen Strandleeuweriken

meldden. Voorlopige resultaten van de telling op 15 november 1997 wijzen er op dat er minimaal c. 1500 vogels in de Nederlandse Waddenzee verbleven. De grootste concentraties werden gezien langs de Fries-Groningse kust, waar groepen van tientallen vogels niet ongewoon waren. Eerder werden eind oktober/begin november alleen al langs de Groningse noordkust c. 1000 Strandleeuweriken geteld. Een verklaring voor deze influx ligt niet zomaar voor het oprapen.

Factoren waaraan gedacht wordt zijn een na-ijleffect van de afgelopen strenge winters en/of een verschuiving van con-

centraties vanuit Schleswig-Holstein, in de Duitse Waddenzee, waar een deel van de buitendijkse gebieden minder geschikt zijn geworden door een veranderd beheer van begrazing naar 'niets doen'.

Een andere mogelijkheid is dat de Strandleeuweriken in de zomer van 1997 in de noordelijke broedgebieden gewoon goed hebben gebroed. Wellicht ten overvloede zij nog eens vermeld dat Strandleeuweriken op de soortenlijst van het BSP niet-broedvogels staan. Laat uw waarnemingen dus niet verschimmelen in de boekjes!

Strandleeuweriken (Bram Rijksen).